

Науково-дослідний економічний інститут

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№6 (121)**

Київ 2011

Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 6 (121) / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2011. – 234 с.

Рекомендовано Вченою радою НДЕІ

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців — аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно—інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально—трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. №1—05/4 даний збірник віднесено до наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (перелік №1, розділ «Економічні науки»).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

І.Г. МАНЦУРОВ, доктор економічних наук, професор (науковий редактор)
І.К. БОНДАР, доктор економічних наук, професор (заст. наукового редактора)
В.Ф. БЕСЕДІН, доктор економічних наук, професор
В.М. ЛИЧ, доктор економічних наук, професор
В.І. ПИЛА, доктор економічних наук, професор
О.Ю. РУДЧЕНКО, доктор економічних наук, професор
О.С. ЧМИР, доктор економічних наук, професор
А.О. СІГАЙОВ, доктор економічних наук, професор
М.М. ШАПОВАЛОВА, кандидат економічних наук

РЕЦЕНЗЕНТИ

Ю.В. ГОНЧАРОВ, доктор економічних наук, професор

Формування ринкових відносин в Україні, 2011. Реєстраційний № KB 5350

© Науково—дослідний економічний інститут, 2011

но-економічного розвитку та державний бюджет, завдання і реальні ресурси економіки. Оскільки Україна перебуває у пошуку власної моделі розвитку і в країні триває процес розроблення та впровадження програми реформ, то, безумовно, розроблення, реалізація і моніторинг національної стратегії розвитку України є нагальною потребою, що відповідає очікуванням українського суспільства, і гарантією забезпечення макроекономічної стабільності. Крім того, прозорий і відкритий процес розроблення національної стратегії розвитку України (з урахуванням ЦРТ) спонукатиме різні групи суспільства до досягнення консенсусу у процесі визначенні цілей, шляхів і заходів, необхідних для досягнення запланованого результату. Також національна стратегія розвитку України має визначити оптимальну модель використання обмежених матеріальних, людських та фінансових ресурсів і запропонувати орієнтири, за якими влада та громадяни можуть вимірювати ефективність виконавської діяльності. Реалізація завдань стратегії як послідовної системної програми має передбачати цілеспрямоване вдосконалювання регулюючих механізмів, що виникли в ході трансформації України, з одночасним забезпеченням економічних, політичних і громадянських свобод. Досягнення визначених цілей значною мірою залежить від здатності держави забезпечити стаке економічне зростання через використання високорозвиненого людського капіталу та застосування інформаційних, ресурсо-, енерго- і природозберігаючих технологій. Цілі розвитку слугують об'єднуючою платформою для досягнення соціальної згуртованості суспільств у всьому світі. Разом з тим, вони передбачають широкий спектр завдань для майбутнього розвитку на наднаціональному та національному рівнях. Завдання Цілей Розвитку Тисячоліття органічно входять як скла-

дова до довгострокових стратегій та програм багатьох країн, даючи змогу їм вибудовувати свою економічну, соціальну та екологічну політику навколо всесвітньо визнаних ключових цілей. Визначення подальших дій для виконання зобов'язань і досягнення ЦРТ до 2015 року з урахуванням наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, яка обумовила невизначеність перспектив глобальної і національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем.

Література

1. Офіційний сайт ООН «A gateway to the UN System's work on MDGs» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/millenniumgoals/>
2. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна. – К.: Міністерство економіки України, 2003. – 31 с.
3. Цілі Розвитку Тисячоліття. Україна – 2010 / Національна доповідь / Міністерство економіки України. – К.: Вид-во «КІС». – 2010. – 107 с.
4. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради «Модернізація України – наш стратегічний вибір» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.president.gov.ua/docs/Poslannya_sborka.pdf
5. Доклад об осуществлении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия за 2009 год. – Нью-Йорк: ООН, 2009. – 56 с.
6. Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals / UN Millennium Project, Jeffrey D.Sachs. New York, Earthscan Publications Ltd, 2005. – 92 p.
7. Human Development Report 2003: Millennium Development Goals: A Compact among Nations to End Human Poverty. – New York: UNDP, 2003. – 368 p.

Л.В. ШІРІНЯН,

к.е.н., докторант, доцент, Науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України

Ризикова складова мікрострахування

Вживають не найсильніші і найрозумніші, а ті, хто оперативнo реагує на зміни.

Чарльз Роберт Дарвін (XIX ст.)

У статті досліджено мікрострахування для використання малозаможними верствами населення і малого бізнесу. Автором здійснено аналіз страхових ризиків з метою визначення меж застосування мікрострахування, виокремлено основні ризики малозаможного населення України, запропоновано механізми реалізації мікрострахування в Україні.

В статье исследовано микрострахование для использования малосостоятельными слоями населения и малого бизнеса. Автором осуществлен анализ страховых рисков с целью определения пределов применения ми-

крострахования, выделены основные риски малосостоятельного населения Украины, предложены механизмы реализации микрострахования в Украине.

Paper describes the research of the microinsurance for the use of the poor people and small business. Author has been analyzed insurance risks in order to determine the boundaries of the microinsurance, highlighted the main risks of a poor population of Ukraine and offered the mechanisms of rendering of microinsurance in Ukraine.

Постановка проблеми. У 2000 році ООН було названо більше 40 кількісних показників для оцінки прогресу і досягнень Цілей Розвитку Тисячоліття [1]. Останні є орієнтиром для держав, слугують основою розвитку, допомагають зосередити увагу політиків на головних питаннях. Зокрема, для

сім'ей з низькими доходами називаються такі цілі, як необхідність мати початкову шкільну освіту для всіх дітей, зниження на три чверті коефіцієнту материнської смертності; зупинення розповсюдження СНІДУ та інших серйозних захворювань. Допомогти в досягненні названих цілей може мікрострахування, завдяки якому стає можливим розв'язати або пом'якшати деякі проблеми тієї частки населення, що потерпає через низькі доходи.

Ідея об'єднання ризиків і страхування людей з низьким рівнем доходів і малого бізнесу в світі не є новою. У 1992 році комерційний банк Болівії BancoSol почав працювати на власному ринку з клієнтами з малим рівнем доходів і фактично започаткував створення фінансових інститутів, що стали зорієнтованими на подібні ринки. Враховуючи той факт, що більшість населення будь-якої країни не є заможною, актуальність страхування і мікрофінансових інститутів стає очевидною [2].

Неофіційні схеми розподілу ризиків вже існують, і в теперішній час знайшли застосування в багатьох країнах Азії, Африки і Латинської Америки. Проте ці схеми, як правило, охоплюють тільки невелику частину втрат, лише один або два ризики. Тому актуальним є вивчення основних ризиків населення з невеликими доходами з метою охоплення реальних ризиків, що найчастіше трапляються в житті таких людей і суттєво на них впливають.

Префікс «мікро» не означає зменшення значимості наявних ризиків для бідного населення. Навпаки, зазвичай такі ризики можуть бути пов'язані з такими обтяжливими несприятливими подіями як хвороби, смерть і втрата власності. А протистояти таким ризикам бідним людям дуже складно. Тому навіть невелика за розмірами «мікро» підтримка може стати їм в нагоді.

У Проєкті Стратегії розвитку фінансового сектору України на період до 2015 року визначено пріоритетні напрями розвитку, серед яких названо можливість впровадження системи мікрострахування для незаможних верств населення і необхідність державної підтримки соціально значущих видів страхування [3]. Рішення про запуск мікрострахування в Україні нелегко реалізувати, оскільки раніше не було особливих причин для придбання спеціальних навичок і створення інституційної структури, які комерційні страхові компанії розвивали протягом десятиліть, щоб запобігти можливим ризикам. Для цього спочатку необхідно теоретично дослідити передумови впровадження мікрострахування з врахуванням особливостей розвитку вітчизняної економіки, а потім запропонувати відповідні механізми такого впровадження. Результати такого дослідження автор і пропонує в цій роботі.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Можливість впровадження мікрострахування і проблемні питання, що виникали у слабorozвинених країнах світу, вивчалися такими зарубіжними вченими, як В. Браун (Warren Brown) [4], К. Черчил (Craig Churchill) [5], В. Джин-Квон (W. Jean Kwon) [6], М. Маккорд (Michael J. McCord) [7],

М. Ореccio та В. Сідху (Maria Orecchio and Vikram Sidhu) [2], М. Морріс, І. Келлі та А. Гінчерман (M. Morris, E. Kelly and A. Gincherman) [8]. До російських вчених, що досліджували це питання, можна віднести Е. Гребенщикова [9]. Щодо України слід зазначити, що наукових публікацій вітчизняних науковців на цю тему автору не відомо, за виключенням праці Г.В. Колеснікової [10] і В.І. Ляшенка [11], які розглядали проблему мікрофінансування в розрізі страхування мікрокредитів. Отже, хоча немає сумнівів в тому, що бідні сім'ї вкрай схильні до ризиків і що вони потребують захисту від таких ризиків, в Україні ця проблема залишається не тільки нерозв'язаною, а навіть доводиться констатувати відсутність теоретичних розробок з цього питання.

Саме тому **метою статті** є визначення ризиків і параметрів мікрострахування як методу управління ризиками та інструменту, який може бути використаний незаможними клієнтами страхових компаній, з метою реалізації послуг мікрострахування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Мікрострахування як засіб забезпечення. Страхування можна розглядати з двох сторін: з одного боку – це захист страхувальників, з іншого – це вигідний бізнес для страховика. Отже, воно завжди має елементи протистояння двох сторін. З цих позицій страхування нагадує дволикого грецького бога Януса – бога дверей і воріт, бога початку і кінця, всіх входів і виходів. Ефект подвійного обличчя характерний і для мікрострахування: одне «обличчя» – захист бідних (у разі страхування малозабезпечених) і захист малого бізнесу (у разі страхування малого бізнесу), друге «обличчя» – новий напрям бізнесу для страховика. Проте ці два «обличчя» мають дещо спільне – одне «тіло». Незалежно від того, з якого боку дивитися на «обличчя», «тіло» страхування, тобто його основні операції і функції, що воно виконує, залишаються в значній мірі тими ж самими. З цих позицій мікрострахування повинно бути потрібним і корисним обом сторонам одночасно.

Мікрострахування може розглядатися з позицій соціального захисту населення. Соціальний захист є складовою заходів держави щодо регулювання умов відтворення суспільного виробництва. Він спрямований на мінімізацію конфлікту між ефективністю та соціальною справедливістю і формуванням доходів населення, тому тісно пов'язаний із загальнооекономічною ситуацією в країні. Соціальний захист – це основне право людини, що закріплюється положеннями Конституції України і Загальною декларацією прав людини, проголошеною ООН [12, 13]. З різних причин, що пов'язані з механізмом розподілу доходів, ступенем розвиненості системи соціального захисту виявляється така диференціація доходів, що приводе до поділу населення на заможних і бідних [14, 15].

Як показують соціологічні дослідження, соціальна ситуація в Україні є досить напруженою, і наявний поділ суспільства за рівнем добробуту ще більше погіршується тим, що заможні всіляко обмежують доступ бідного населення до вищого класу, ухвалюючи відповідні закони, створюючи приватні привілейовані

навчальні заклади, недоступні для більшості, встановлюючи неринкову оплату праці [14]. За таких умов ефективність і межі застосування державного соціального захисту зменшуються настільки, що без мікрострахування вже не обійтися.

З одного боку, можна вважати мікрострахування добро-вільною формою соціального страхування бідних. З іншого боку, мікрострахування має власні риси, що виходять як за межі існуючого ризик-менеджменту, так і за межі соціального захисту (рис. 1). Так, наприклад, деякі об'єкти власності (худоба, посуд, помешкання) або прострочена позика не забезпечуються соціальним захистом у звичайному розумінні. Водночас важливими складовими соціального захисту і мікрострахування є здоров'я, життя, непрацездатність.

Цікаво, що звичайне страхування набуло поширення в кінці 19-го століття як фінансова послуга саме для бідних, бо вважалося, що багаті не мають потреби у страховому захисті, оскільки вони можуть вийти із скрутного становища без сторонньої допомоги. З часом такий підхід був переоцінений, страхування стало складнішим, і заможні теж визнали свою уразливість і почали страхуватися. Наразі в Україні страхуються насамперед саме заможні. Отже, необхідно повернути страхування до тих, для кого саме воно було розроблено.

Мікрострахування має відповідати лише основним потребам малозабезпечених при захисті їх від ризиків (медичне страхування, страхування життя, страхування малого бізнесу). Воно має бути також зрозумілим (рівень освіти бідних зазвичай є низьким), доступним за вартістю та з мінімальною кількістю формальних кроків під час обслуговування (економія часу є особливо актуальною для представників малого бізнесу).

Дослідження автора роботи дає змогу резюмувати відповідне означення мікрострахування. Мікрострахування є видом цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів (великої кількості) юридичних і фізичних осіб з низькими доходами в обмін на низькі платежі (премії), пропорційні вартості ризиків, за умов невеликих страхових сум (1000 євро), спрощеної системи страхування, високої частки страхових відшкодувань і невисокого прибутку страховика [16].

З позицій фінансового забезпечення впливають такі характерні ознаки мікрострахування:

- надання страхового захисту суб'єктам з низьким рівнем доходу – для населення, домашніх господарств і малого бізнесу;

- спрощена і неоманлива система страхування;
- страхування з невеликими виплатами і страховими сумами;
- існування нижньої межі (100 грн.) та верхньої межі (10000 – 12000 грн.) страхової суми;
- страхування з низьким рівнем страхових внесків (премій) і тарифів;
- велика ймовірність настання страхової події;
- відсутність ретельної перевірки клієнтів;
- проста структура договору і полісу страхування;
- процедура страхування і отримання відшкодування суттєво спрощені;
- висока частка страхових відшкодувань (більше за 50–60% частки страхових премій);
- низький рівень рентабельності мікрострахової діяльності;
- низькі витрати на ведення справи (до 20% від страхової премії).

Особливо важливими є мікростраховий захист осіб, що працюють у неформальному секторі економіки і у зв'язку з цим не мають доступу до державних програм. Не можуть вони скористуватися і послугами комерційного страхування внаслідок своєї неплатоспроможності.

Виникають питання: як бідне населення може розглядатися з позицій впровадження мікрострахування? Звідки вони візьмуть гроші на сплату внесків, якщо мають низький рівень доходів або доходи взагалі відсутні? Щодо страховиків, зрозуміло, що в нормальній ситуації їм простіше запропонувати звичайне страхування особам з передбаченим доходом, навіть якщо це невелика сума, ніж мати справу з неформальною економікою з нерегулярними потоками грошей. Хто ж тоді погодиться брати на себе ризики мікрострахування? Ці та інші питання потребують відповідей, які залежатимуть від того, які саме соціально важливі потреби незаможних людей ігноруються державним соціальним захистом, чому їм недоступні формальні методи страхування і хто буде підтримувати страхові компанії, що здійснюватимуть мікрострахування.

Детальний аналіз фінансового забезпечення мікрострахування буде представлений в іншій роботі. Зауважимо лише, що розмір страхових премій базується на ідеї мінімального страхового внеску за умов нестабільних доходів страхувальників і може визначатися двома критеріями: 1) з позиції страхувальника; 2) з позиції страховика. Наші розрахунки

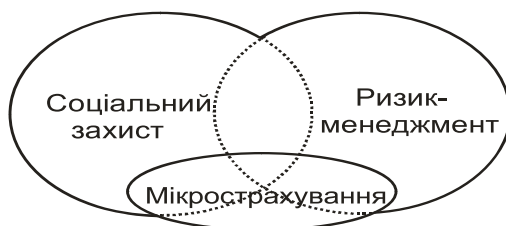

Рисунок 1. Перетин областей ризик-менеджменту, мікрострахування та соціального захисту і місцезнаходження мікрострахування на сучасному рівні. Відокремлення мікрострахування може відбуватися за рахунок неформальних об'єднань, релігійних груп, міжнародних фондів підтримки

дають за першим критерієм розмір річного внеску за одним договором приблизно 50 грн. За другим критерієм річна премія від одного договору мікрострахування, від одного страхувальника дорівнює в середньому з 0,5 до 1% розміру страхової суми і визначається залежно від того, яку страхову суму оберуть поставачальник послуг і страхувальник.

Ризики і межі застосування мікрострахування. Проаналізуємо загальні риси страхових ризиків з метою визначення меж застосування мікрострахування.

По-перше, слід відрізнити ризик взагалі та страховий ризик. У ст. 8 Закону України «Про страхування» зазначається: «Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання» [17].

За критерієм розміру збитків ризики можна поділити на чотири рівні: малі, середні, великі, катастрофічні. Перші два найчастіше трапляються при страхуванні майна, великі ризики мають місце переважно у страхуванні життя і здоров'я, катастрофічні ризики визначаються явищами природи або людської діяльності, які можуть призвести до збитків у особливо великих розмірах. Зазвичай страхування охоплює великі, середні та малі ризики і застосовується для ризикових видів страхування (іншого ніж життя) в межах ймовірностей від $q_1 = 0.005$ до $q_2 = 0.25$. Ймовірність у страхуванні життя визначається статистичними таблицями тривалості життя населення (таблиці смертності). Значна ймовірність ризику передбачає дорогий страховий захист, тобто великий розмір страхової премії. Так, на українському страховому ринку страховики приймають на страхування ризики переважно з ймовірністю меншою 0,2 (20%) і фактично відмовляються від ризиків, ймовірність яких перевищує цю межу.

Якісну залежність функції розподілу частоти страхових подій або ймовірності страхової події від масштабу збитку показано на рис. 2. Статистика наявних збитків у кожного страховика може відрізнитися суттєво – тому форми кривих частоти збитків також можуть суттєво відрізнитися: від спадаючих експоненційного або розподілу Парето до розподілів з мак-

симумами типу логнормального або гамма-розподілів. Зазвичай використовують нормальний розподіл, користуючись правилами великих чисел [18]. В останніх працях автора на прикладі страхування іншого, ніж страхування життя, було показано, що для випадків невеликої статистики залежність тарифної ставки від вірогідності страхової події виявляється не звичайною монотонно зростаючою лінією, як прийнято у більшості наукових праць, а немонотонною з максимумом. На цій підставі при невеликому числі договорів загальноприйняту методику використовувати не рекомендується і потрібно визначати коректні межі страхування [19].

Теорія ризик-менеджменту стверджує, що в середньому, чим меншим є ризик, тим частіше він трапляється в повсякденному житті (права частина кривої на рис. 2). Така ситуація є притаманною, наприклад, ризикам пожежі: можна очікувати велику кількість невеликих пожеж і досить малу кількість великих за збитками пожеж. Подібною є ситуація з аваріями на виробництві.

У західній економічній літературі це питання досліджував Хайнрих (Heinrich), який побудував діаграму – так званий трикутник Хайнриха (Heinrich triangle). Трикутник узагальнює результати спостережень за декількома тисяч випадків на виробництві (рис. 3). Він показує, що на кожне велике пошкодження на виробництві припадає тридцять невеликих пошкоджень і триста аварій, які не призвели до пошкоджень. Подібні дослідження були повторені декілька разів іншими вченими і завжди результат був однаковим: типовим є наявність невеликої кількості випадків із суттєвими збитками і досить великої кількості випадків з несуттєвими збитками. Такий результат відповідає правій частині залежності, приведеної на рис. 2. Щодо лівої частини розподілу на рис. 2 для малих ймовірностей реалізації ризиків (в околі q_1), то відповідне страхування зазвичай не застосовується в зв'язку з відсутністю страхової статистики або має індивідуальний, часто-густо рекламний характер, наприклад, при страхуванні шедеврів живопису під час перевезення та експедиції, або ніг відомих футболістів чи голосу відомих співаків.

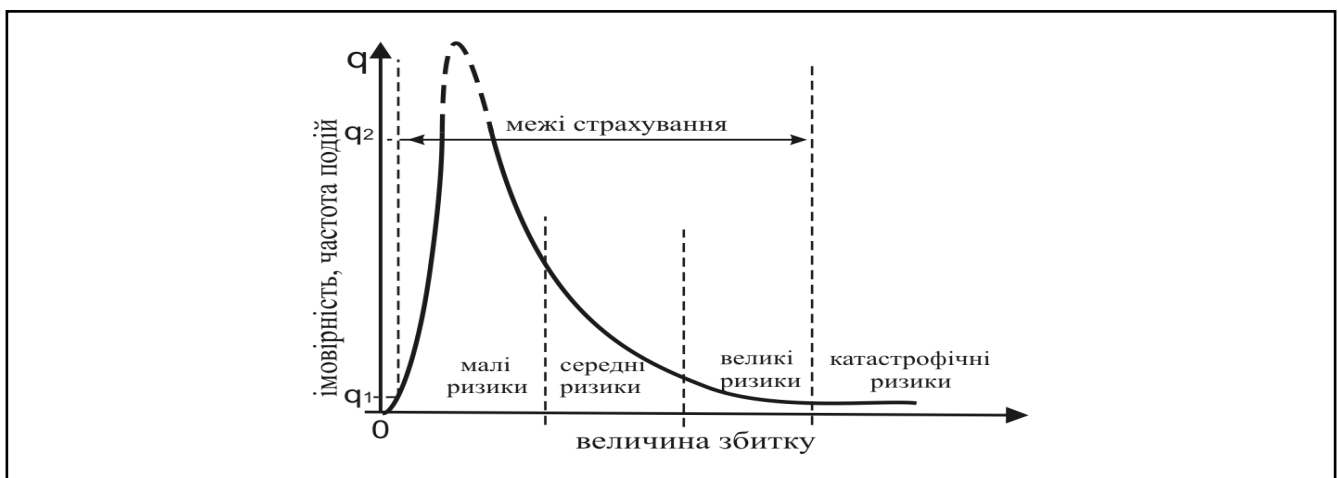

Рисунок 2. Якісна залежність функції розподілу частоти страхових подій (ймовірності q) від масштабу збитку. Зазвичай страхування охоплює великі, середні та малі ризики і застосовується в межах ймовірностей від q_1 до q_2

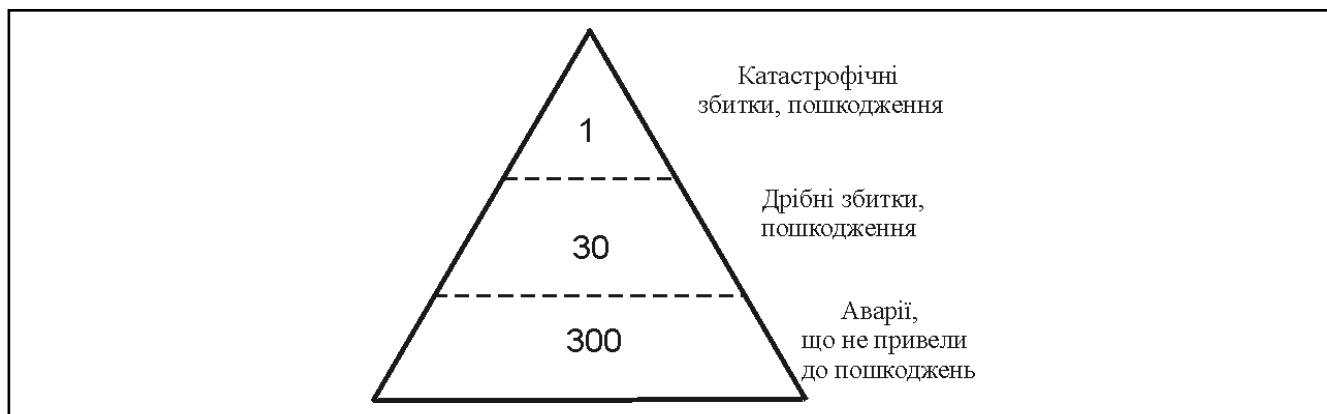

Рисунок 3. Трикутник Хайнриха – на одне катастрофічне пошкодження припадає 30 дрібних пошкоджень і 300 аварій, що не приводять до пошкоджень

Розглянемо криву дії певного ризику в часі на населення з урахуванням наявності поділу населення за станом добробуту. Коливання частоти настання події для певного ризику може давати амплітуди відхилень, що виходять за межі його врегулювання за допомогою ризик-менеджменту і соціальних програм захисту. Дія певного ризику може мати негативні наслідки як для бідних, так і для небідних. З позицій бідних, що не мають страхового захисту, такі події є неврегульованими і можуть мати фатальні наслідки.

Виходячи з означення мікрострахування та його соціальної спрямованості можна зробити висновок, що мікрострахування охоплюватиме лише малі (та частково середні) за масштабом збитку ризику. Причому, якщо воно буде здійснюватися звичайним страховиком за його критеріями, то воно переважно буде в межах страхування і відомого ризик-менеджменту (справа від максимуму кривої на рис. 2). Якщо ж воно буде здійснюватися спеціально створеними мікрофінансовими організаціями або міжнародними інститутами чи неформальними групами, тоді межі мікрострахування можуть виходити за межі звичайного страхування ($q < q_1$ і $q > q_2$).

Основні ризики незаможного населення України та моделі поведінки. Систематизація даних дозволяє виділити найбільш поширені ризики для населення України з невеликими доходами і малого бізнесу, що є пріоритетними з позицій впровадження мікрострахування (див. табл.).

Результати аналізу виявляють відомі ризики, які вже досить добре досліджені з позицій звичайного страхування [20, 21]. Таким чином, традиційне страхування могло б охопити всі виявлені ризики. Тоді виникає питання, чому цього не відбувається? Що заважає здійсненню страхування? Основною причиною є неплатоспроможність бідного населення, високі тарифи в межах звичайного страхування, незнання страховиками нагальних проблем бідних. Отже, необхідно запропонувати інше розв'язання проблеми, яке базуватиметься на ідеї мінімального страхового внеску.

Результат дії реального ризику на населення і малий бізнес обумовить реакцію, яка може відрізнятись залежно від сили дії ризику та тривалості дії. Поділимо всі можливі результати впливу ризиків на три рівня: слабкий, помірний (середній) і сильний (шок). Розглянемо на життєвих прикладах

Найбільш поширені ризики населення з невеликими доходами в Україні

Ризики малозаможного населення	
1	нещасний випадок
2	неочікувана хвороба, що потребує госпіталізації
3	спричинення тілесної шкоди членам сім'ї
4	втрата працездатності в віці від 18 до 65 років
5	крадіжка, псування майна
6	природні катаклізми
7	несерйозні нетривалі хвороби
8	ризик смерті
9	ризик смерті членів сім'ї
10	втрата роботи
11	небезпечність запозичення
12	втрата або недоотримання очікуваного урожаю
13	ризик витрат на освіту дітей
Ризики малого бізнесу	
1	втрата бізнесу або комерційних активів
2	крадіжка, псування майна
3	нещасний випадок, пожежа
4	небезпечність запозичення
5	недоотримання очікуваного прибутку

різні моделі поведінки населення і бізнесу внаслідок дій реальних ризиків у разі швидкого реагування (швидкого відгуку) і результат такої поведінки у довготерміновому періоді (рис. 4). Всі обрані стратегії щодо боротьби з наслідками спрямовані на зменшення впливу збитків після настання події. Саме тому важливим є наявність таких соціально значущих складових реакції як використання страхування і самострахування за рахунок накопичення і кредитів, використання державного соціального захисту щодо здоров'я і компенсації непрацездатності. Соціально значущі складові реакції ми виокремили всередині кожного рівня поведінки і, яка є результатом швидкого відгуку.

Якщо врахувати, що звичайне страхування і соціальний захист є формалізованими настільки, що не можуть охопити весь спектр реакцій (рис. 1, 2), стає зрозумілим, що найбільш повне охоплення може бути досягнуто додатково за рахунок мікрострахування (рис. 1, 2). Залежно від того, членом якої громади є людина, у неї можуть бути також інші можливості реагування, а саме – можливість запозичення

грошей в релігійних громадах, допомога спонсорів, меценатів і спеціальних комітетів допомоги (рис. 4).

Українські сім'ї з низьким рівнем доходу також намагаються зменшити ступінь уразливості за допомогою неформальних групових стратегій по боротьбі з ризиковими подіями, що настали, шляхом організації спілок (груп) заощаджень (наприклад кредитно-ощадних груп для мешканців одного села), в яких кошти накопичуються і перерозподіляються між членами по черзі в певний час або ж виділяються з урахуванням особливих випадків, таких як весільні або похоронні церемонії (неформальна допомога груп на випадок поховання). Подібні ощадні спілки можуть бути особливо ефективними стратегічними засобами в боротьбі з наслідками, які спричиняють відносно невеликі і передбачувані витрати. Фактично такі неформальні кредитно-ощадні групи являють собою приклад, модель мікрострахування, яке і має бути простим і ефективним засобом боротьби з реальними ризиками.

Основні механізми реалізації мікрострахування в Україні. Покажемо на простих прикладах від чого і як може захистити

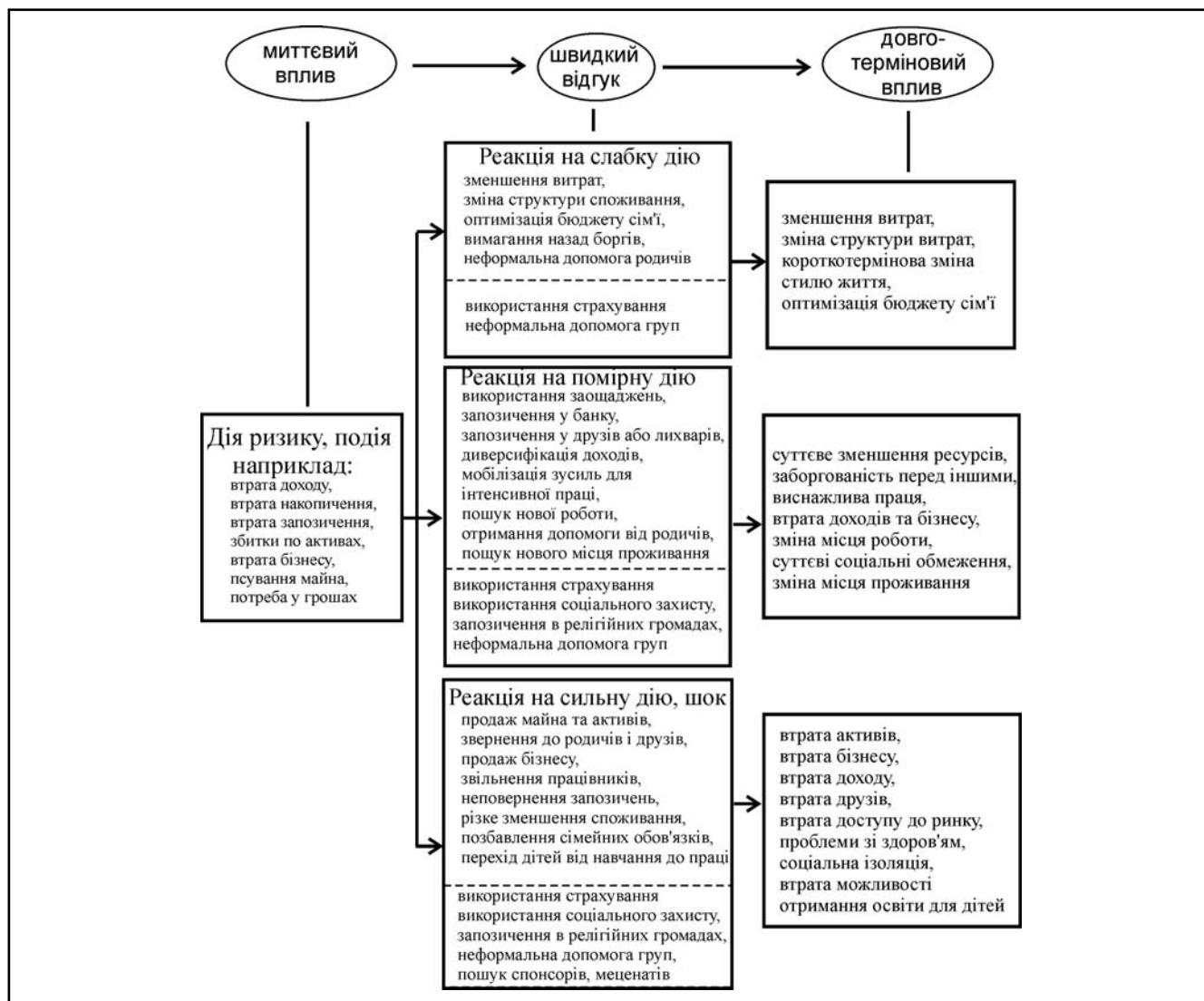

Рисунок 4. Моделі поведінки в умовах дії реальних ризиків, що найчастіше трапляються в житті, і результати такої поведінки у довготерміновому періоді

мікрострахування. Мікрострахування може надавати покриття, пов'язане із смертю або непрацездатністю страхувальника в віці від 18 до 65 років, а виплачувана сума може визначатися заздалегідь. Водночас таке страхування не може бути універсальним, тому літні люди і люди з тривалими, невиліковними захворюваннями скоріш за все будуть виключені з групи одержувачів мікрострахівки. Виплата відшкодувань цій категорії може підривати фінансову стабільність мікрострахівки, адже імовірність настання страхових подій тут доволі висока. Мікрострахування майна може покривати вартість шкоди або втрати будь-якого виду активу, включаючи будівлі, робочі місця, худобу, інвентар, устаткування, транспорт, інструменти, особисті цінності. Такий вид страхування повинен бути обмеженим певним відрізком часу. Воно може бути запропоновано, наприклад, з метою захисту майна, яке було використане як застава при кредитуванні або лізингу. Мікрострахування здоров'я може повністю або частково покрити витрати, пов'язані з госпіталізацією і хірургічними операціями, медикаментами, оплатою послуг лікарів, що виникають унаслідок нещасних випадків або хвороб. Оплата може бути проведена або на користь самого одержувача послуг страхування або безпосередньо медичній установі. З одного боку, страхові премії повинні бути доступними. З іншого боку, треба обмежити спектр послуг, що надаються для того, щоб мікростраховикам вигідно було цим займатися. Більше того, клієнти повинні самі брати участь у процесі вибору страхового продукту, щоб продукт задовольняв їх вимоги і очікування.

Як ми вже зазначили, для мікрострахування необхідна система, яка буде здатна ефективно обслуговувати операції у зручному для клієнта місці і викликати довіру. Державні і приватні постачальники послуг мікрострахування повинні дотримуватися розумної схеми відносин: просте укладення договору + допомога спонсорів → упевненість → задоволення від відшкодування → бажання повторного страхування.

Здійснення мікрострахування потребує пропозиції нових простих механізмів, які б забезпечили необхідні умови постачання названих послуг. Пропонуємо такі механізми реалізації послуг мікрострахування.

Перший механізм (переважно для малого бізнесу) – використання безготівкових розрахунків. Пропозиція полягає у застосуванні інтерактивного інтернет-страхування – наданні страхових послуг мікрострахування за допомогою Інтернет в активному режимі онлайн, де всі операції оплати, підписання договору й одержання поліса можуть здійснюватися не відходячи від комп'ютера. У зв'язку з використанням банківської системи електронного обслуговування населення, оплата стає можливою в режимі онлайн, коли операції «приєднання» до рахунка страхувальника і «зняття» зі свого рахунка грошей не вимагають великих зусиль, часу, грошей. Тому така форма надання страхових послуг може бути комфортною для малого бізнесу і є добровільною.

Другий механізм (переважно для малозабезпечених верств населення) – використання зарплатних рахунків у банках або

доручень. Автором пропонується перейти до практики оформлення страхувальником на місці роботи доручення бухгалтерії про перерахування страхових внесків з його заробітної плати на рахунок постачальника послуг. Така процедура стане особливо простою, оскільки не потребує оформлення багатьох документів і не потребує моральних зусиль для заощадження з метою наступної оплати страхового внеску.

Третій механізм (переважно для бідних верств населення, нужденних і безпритульних). Пропозиція автора полягає в тому, що в тих випадках, коли людина не може сплачувати навіть невелику суму премій, державний або приватний спонсор може частково або повністю взяти на себе сплату премій і забезпечити частину страхових відшкодувань. Умовно такий механізм названо автором «страхування без премій».

Четвертий механізм (переважно для населення сільської місцевості) – виїзне страхування в зручний час. Четвертий підхід полягає у безпосередньому зборі премій страховими агентами або іншими представниками страховиків в зручний для клієнта час, що може бути визначено заздалегідь через комунікаційні мережі. Можна, наприклад, організувати зустрічі раз на місяць або квартал, щоб страхувальники могли сплачувати свої внески. Такий прямий метод збору має перевагу, бо він є доступним та зручним для клієнтів і забезпечує можливості для особистого спілкування страхувальника і страховика.

Підтвердженням факту мікрострахування в усіх запропонованих механізмах може бути і звичайний поліс, який клієнт отримує (після підтвердження оплати) у кур'єра, в офісі або листом поштою. Виплата страхового відшкодування у разі настання страхової події може здійснюватися тим же шляхом, що і при звичайній купівлі полісу.

Висновки

Дослідження показує наявність перетину областей ризик-менеджменту, мікрострахування та соціального захисту і визначає місце та роль мікрострахування. Автором визначено характерні ознаки мікрострахування.

Аналіз залежності функції розподілу частоти страхових подій від масштабу збитку виявляє, що звичайне страхування охоплює великі, середні та малі ризики і застосовується в межах ймовірностей від $q_1 = 0.01$ до $q_2 = 0.25$. В роботі зроблено висновки, що мікрострахування охоплюватиме лише малі (та частково середні) за масштабом збитку ризики. Обґрунтовано, що якщо мікрострахування здійснюватиметься спеціально створеними мікрофінансовими організаціями або міжнародними інститутами чи неформальними групами, тоді область його застосування може виходити за межі звичайного страхування (ймовірності $q < q_1$ і $q > q_2$).

За результатами аналізу для незаможного населення і малого бізнесу виявлено відомі ризики, які вже досить добре досліджені з позицій звичайного страхування і які можуть бути ним охоплені. Дано відповіді на питання, що заважає здійсненню страхування таких ризиків. Основною причиною

є неплатоспроможність бідного населення, високі тарифи в межах звичайного страхування, незнання страховиками нагальних проблем бідних. Наголошено, що необхідно запропонувати інше розв'язання проблеми, яке базуватиметься на ідеї мінімального страхового внеску.

Автором розглянуто різні моделі поведінки населення і бізнесу внаслідок дій реальних ризиків у разі швидкого реагування (швидкого відгуку) і результат такої поведінки у довготерміновому періоді. Показано, що всі обрані стратегії щодо боротьби з наслідками спрямовані на зменшення впливу збитків після настання події.

Здійснення мікрострахування потребує впровадження нових простих механізмів, які б забезпечили необхідні умови постачання названих послуг. З цих позицій в роботі запропоновано основні механізми реалізації послуг мікрострахування.

Детальний аналіз фінансового забезпечення мікрострахування буде представлений в наступній публікації.

Література

1. Електронний ресурс – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Millennium_Development_Goals
2. Maria Orecchio and Vikram Sidhu More reinsurers are dipping their toes into the microinsurance market. // *Microinsurance: Best's Review*. – 2009. – August. – P. 89–91.
3. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://office.rupr.org/review.asp?idnl=130>.
4. Brown W. and Churchill C. Providing Insurance to Low-Income Households – Part I: A Primer on Insurance Principles and Products // *MBP Review Paper 1*. – Bethesda, Md.: Development Alternatives, Inc. – 1999. – November. – P. 1–91.
5. Churchill C. Insuring the Low-Income Market: Challenges and Solutions for Commercial Insurers // *The Geneva Papers*. – 2007. – Vol. 32. – P. 401–412.
6. Jean-Kwon W. An Analysis of Organisational Market and Socio-cultural Factors Affecting the Supply of Insurance and Other Financial Services by Microfinance Institutions in Developing Economies // *The Geneva Papers*. – 2010. – Vol. 35. – P. 130–160.
7. McCord M.J. Supplying Health Microinsurance: Lessons from East Africa // *International Journal of Public Administration*. – 2007. – Vol. 30. – P. 737–764.
8. Morris M., Kelly E. and Gincher A. Microinsurance at Women's World Banking: Helping Poor Women Access Healthcare // *Health and Ageing: Geneva Association Information Newsletter*. – 2010. – №23. – P. 17–20.
9. Гребенчиков Э.С. Микрострахование – не вполне обычное страхование и не только для малоимущих // *Финансы*. – 2007. – №10. – С. 47.
10. Колеснікова Г.В. Про необхідність використання іноземного досвіду мікро страхування та гарантування кредитів малому підприємству в Україні // *Економічний вісник Донбасу*. – 2010. – №2 (20). – С. 75.
11. Загальні методичні положення з розвитку елементів регіональної інфраструктури мікрострахування та гарантування кредитів малому підприємству / Під заг. ред. В.І. Ляшенка. – Донецьк: Юго – Восток, 2010. – 120 с.
12. Конституція України (ст. 46). Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Загальна декларація прав людини. Ст. 22. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III). Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Мамалуй О.О., Гриценко О.А., Гриценко Л.В., Дарнопих Г.Ю., Довбня В.В. Основи економічної теорії: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 480 с.
15. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика / Перевод с английского. II изд. – К., Хагар. – Демос, 1993. – 785 с.
16. Шірінян Л.В. Мікрострахування – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні // *Регіональна економіка* – 2010. – №2. – С. 141–150.
17. Закон України «Про внесення змін до закону України «Про страхування» // *Голос України*. – № 207 (2707). – 2001. – С. 10–13.
18. Кірімов А. Управління страховим захистом: оцінка перестраховування високозбиткових портфелів за принципом stop-loss // *Страхова справа*. – 2009. – №4 (36). – С. 26–32.
19. Шірінян Л.В., Шірінян А.С. Вплив тарифу на фінансову стійкість страхових компаній // *Фінанси України*. – 2004. – №4. – С. 111–119.
20. Matul M., Durmanova E., Tounitsky V. Market for Microinsurance in Ukraine: Low-Income Households Needs and Market Development Projections // *Microinsurance Centre for Central and Eastern Europe and the New Independent States*. Warsaw: Poland. – 2006. – P. 1–75.
21. Protecting the poor: a microinsurance compendium. / Edited by Churchill C., International Labour Organization and Munich Re Foundation Munchen: Germany. – 2006 – 654 p.

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ПИЛА В.І., МАЙСТЕР Т.В. Сутність, завдання та основні етапи стратегічного планування в державному управлінні	3
СОСКИН О.І. Трансформація інтегративної економічної моделі України в контексті швейцарського досвіду	7
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Тіньова економіка як фактор нерівномірності економічного розвитку	13
ЖУМАНКУЛОВА Л.О. Государственное регулирование рынка потребительских товаров (на примере социального сегмента)	19
КОЖЕМ'ЯКИНА С.М. Методичні підходи щодо прогнозування продуктивності праці на макроекономічному рівні	23
ГУСАК О.Ю. Податкові реформи в країнах Європейського Союзу як інструмент антикризової політики	29
БІЛИК М.Д., ГРИГА А.І. Погашення податкового боргу платників податків за новим Податковим кодексом	34
АНДРЮЩЕНКО Г.О. Сучасні проблеми організації бухгалтерського обліку на малих підприємствах України	40
ЛИСКО Н.А. Основні етапи розвитку обліку в казначейській системі України	43
КЛІВДЕНКО Л.М., ПРОКОПИШИН Ю.Б. Вплив доходів державного бюджету на соціально-економічний розвиток України	46
ОЛЕЙНИКОВА Л.Г. Реформування моделі податкового контролю як елемента конкурентоспроможної податкової системи	49
СІТНИКОВА Н.П. Цілі розвитку в системі стратегічного планування на наднаціональному і національному рівнях	54
ШІРІНЯН Л.В. Ризикова складова мікрострахування	61

Інноваційно-інвестиційна політика

ЛАДОНЬКО Л.С., ТКАЛЕНКО Н.В. Вплив інноваційного потенціалу на ефективність функціонування національної інноваційної системи	69
КРАВЧЕНКО О.М. Впровадження інвестиційних проектів у стратегічні пріоритети національної економіки на стадії довгострокового планування	75
ЛЯХНО М.І. Загальні методичні підходи до прогнозування науково-технічного прогресу (НТП)	82
ЯЦЕНКО А.В. Рейтингові позиції України на міжнародному ринку інвестиційної та інноваційної продукції	88
КАРАЧИНА Н.П., ВІТЮК А.В. Комплексний підхід до аналізу проблем інвестування в Україні	95
ВІРЧЕНКО В.В. Передумови та наслідки соціально-економічних реформ Маргарет Тетчер та Беназір Бхутто	98
ОМЕЛЬЯНИЧУК Н.І., МУДРАК Н.В., ТЮТЮН М.Ф. Залучення іноземних інвестицій в національну економіку	102
ВІРЧЕНКО В.В. Кредитні спілки як механізм кооперації та фінансової підтримки працівників підприємств	105
РАССИХИНА В.Є. Управлінська оцінка фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України	109

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

КОЧЕТКОВ В.М., ГРІНЬКО І.М. Оцінка діючих методів мотивації праці персоналу в системі управління машинобудівними підприємствами	115
ГАЛЮК І.Б. Можливості розвитку нафтогазової галузі на інноваційних засадах технологічної орієнтації	122
ЛЕОНТОВИЧ С.П. Аудит ефективності використання коштів Державного бюджету України для підтримки розвитку аграрного сектору економіки	126
ЧЕПКА В.В. Становлення та фінансування сільськогосподарських підприємств в умовах соціально-економічних перетворень	130
РУДА Т.П. Ризики товаровиробників молока та підходи до їхньої нейтралізації	137
ЗУБЧЕНКО В.В. Сучасний стан та тенденції розвитку молочного скотарства	139
ДЯЧЕНКО Я.Я. Організаційно-методичні засади реформування економічного механізму лісопромислового комплексу	143
СЕРДЮК Т.В. Порівняльна характеристика житлового будівництва по деяких країнах СНД	146
СТАРОВОЙТЕНКО О.А. Оздоровчий туризм	152
СЕМЕНЧЕНКО Н.В. Керування процесом реструктуризації підприємства	156
БЕРДАР М.М. Організаційно-методичні аспекти бухгалтерського обліку доходів і фінансових результатів підприємства	161
РЕВТЮК Є.А., КІСЬ С.Я., КІСЬ Г.Р. Економіко-управлінські аспекти функціонування організації, що навчається	165
ВОЛКОВ Д.П. Стратегічна оцінка результатів операційної діяльності машинобудівних підприємств	169
БОНДАРЕНКО Т.Ю. Критерії та ознаки класифікації витрат на виробництво продукції як елемент управління діяльністю підприємств	172
ДІДОК К.Ю. Вплив енергетичної кризи на становлення ринку альтернативної енергетики в Україні	175
МАМОНОВА Г.В., МЕЛЬНИЧУК Г.С. Оцінка ефективності бюджетної підтримки вугільної галузі в Україні	179
КРАВЕЦЬ К.П. Сутність та форми концентрації виробництва підприємств харчової промисловості	183
КРИВЕНКО В.Г. Основні засади формування та функціонування системи іпотечного кредитування в Україні	189
СИМОНОВА В.С. Підходи до визначення поняття «конкурентний потенціал» та його роль у формуванні конкурентоспроможності підприємства	194

Розвиток регіональної економіки

БОНДАРУК Т.Г. Особливості управління місцевими фінансами в Україні	198
МАДЖАРА О.В. Сучасні тенденції інноваційного розвитку промислових підприємств Закарпатської області	202
БЕРЕЖНА І.В., МЕЛЬНИКОВА Н.В. Стратегічне бачення збалансованого розвитку курортних територій АР Крим	207

Соціально-трудові проблеми

ВІТЕР В.І. Взаємозв'язок подолання бідності та соціально-економічного розвитку держави	211
ТОКАР В.В. Мінімальна заробітна плата в контексті демографічної кризи в Україні	220
СИДОРЕНКО-СТЕЦЕНКО Д.В. Моделі вимірювання соціальної напруженості на підприємстві	224